

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ В ІНТЕРЕСАХ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

У статті розглянуті деякі рекомендації щодо проведення інформаційних заходів в мережі інтернет в інтересах виконання завдань інформаційно-психологічних операцій де, інформаційна культура являє собою уміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати її для прийому, обробки, збереження та передачі, використовуючи комп'ютерні технології, сучасні технічні засоби та методи. Проведення інформаційних заходів в мережі інтернет безпосередньо впливає на розвиток усіх сфер життєдіяльності суспільства в цілому й кожної людини зокрема. Інформатизація життя перетворилась у безпосередню виробничу силу. Виконання завдань інформаційно-психологічних операцій здійснюється за допомогою створення нових засобів ведення війни без летальних наслідків. Основним таким засобом є інформаційно-психологічні операції. Створення і розвиток інформаційно-психологічних операцій має власну історію, пов'язану зі становленням і розвитком людства.

Ключові слова: інтернет, сучасні технічні засоби, інформаційно-психологічні операції.

Вступ. Постійні зміни довколишньої геостратегічної обстановки, реалізація різноманітних міжнародних домовленостей, активна участь Української економіки на зовнішньому ринку, процеси демократизації та низка інших факторів створюють передумови для доступу іноземних держав до стратегічно важливої вітчизняної інформації. Сьогодні фахівці констатують: темпи та масштаби заходів із забезпечення інформаційної безпеки України, на превеликий жаль, не відповідають ступеню загроз у цій сфері. Відсутність належного досвіду захисту такого характеру, а також певні проблеми у формуванні державної інформаційної політики в особливих умовах призвели до її незахищеності перед новими формами та методами протистояння суб'єктів інформаційного протистояння. До цього слід також додати й невизначеність стосовно стратегії забезпечення інформаційної безпеки, пов'язану з відсутністю єдиної міжнародної правової бази, загальної термінології, концепції та загальних принципів відповідальності у сфері інформаційної боротьби.

Актуальний для держави інформаційний захист безпосередньо стосується й Українського війська, яке разом з іншими арміями світу не може не брати до уваги зміни у підходах до ведення бойових дій, головний акцент в яких робиться на обов'язковому застосуванні інформаційно-психологічних методів боротьби при підготовці та проведенні бойових операцій. Конфлікти останніх десятиріч зафіксували тенденцію, коли епізодичні пропагандистські заходи перетворюються на систему узгоджених за метою, місцем і часом інформаційно-психологічних акцій та операцій проти військ і населення супротивника. Доведено, що внаслідок вдало проведених акцій такого типу можна обійтися навіть без ведення руйнівних та екологічно небезпечних бойових дій, при цьому зберегти власні ресурси [1, 2].

Ці, так звані, тенденції примушують іноземних фахівців - цивільних та військових - приділяти належну увагу розробці та застосуванню нових видів озброєння, націлених на інформаційні системи чи навіть на пригнічення психіки людини. На думку військових експертів, такий клас озброєння дає змогу перейти від війн індустріальної епохи, коли пріоритетним було винищення супротивника, до війн епохи інформації, коли мета - деморалізувати ворога, пригнітити його волю.

Українські аналітики з профільних державних установ визначають, що всі ці особливості мають братися до уваги військово-політичним керівництвом України в процесі

поточної реорганізації Збройних Сил. В умовах, коли такі інформаційно-психологічні війни виникають задовго до початку безпосередніх бойових дій, конче необхідно належну увагу приділяти захисту як особового складу, так і інформаційних систем від можливого негативного впливу. Не забуваючи при цьому, що проводити інформаційно-психологічні акції та операції можуть як військові, так і цивільні організації, об'єднання, інституції в Україні і поза її межами.

Постановка задачі дослідження. Рекомендації щодо проведення інформаційних заходів в мережі Інтернет в інтересах виконання завдань інформаційно-психологічних операцій дозволяє визначити основні, а саме знання даних методик психологічного впливу на рядового користувача глобальної комп'ютерної мережі дозволяє розгадати таємні інформаційні віруси, приховані технології і звернути на них увагу, а значить, протистояти їм хоча б частково. У наш час більш зручного та швидкого джерела інформації, ніж Інтернет просто не можна уявити. Тому в інтересах виконання завдань інформаційно-психологічних операцій відмовлятися від Інтернет через загрозу бути підданим психічному впливу все-таки не варто, потрібно лише мати на увазі те, що не все в мережі правдиво і незаперечно, і те, що практично жодна інформація не є повністю перевіреною.

Основна частина. Нині Інтернет все активніше і масштабніше використовують у інтересах інформаційного протиборства сторін, які є учасниками різних конфліктів. Він надає широкі можливості у плані здійснення впливу формування суспільної думки, прийняття політичних, економічних пріоритетів і військових рішень, на інформаційні ресурси супротивника й поширення спеціально підготовленої інформації (дезінформації).

Активне використання Інтернету для ведення інформаційного протиборства зумовлено наявністю низки її істотних переваг перед звичайними підприємствами і технологіями [4], а саме:

Оперативність. Розміщення і регулярне відновлення інформації на окремих сторінках, в інтернет-виданнях і різноманітних новинних росилках, форумах і конференціях не вимагають значного часу підготовки матеріалів в електронному вигляді. У цьому випадку користувачі отримують їх у режимі реального часу (на відміну, наприклад, від читачів періодичних видань). З іншого боку, цілеспрямований вплив на інформаційні ресурси які потрібно опублікувати, і може здійснюватися у заздалегідь запланований час, та по мірі виникнення необхідності.

Економічність. Є наслідком залучення невеликої кількості персоналу та коштів на вирішення поставлених завдань. Так, наявність мінімально підготовленого користувача персональної ЕОМ, підключеної до телефонної лінії, нерідко буває цілком достатньо. Крім того, застосування комп'ютерних технологій для виведення з ладу систем управління протилежної безпеки в певних умовах може призвести до більш значного ефекту при істотно менших витратах у порівнянні з використанням традиційних засобів (вогневого ураження, радіоелектронної боротьби).

Скритність джерела впливу. Зазвичай, акт агресії у глобальній мережі важко відрізнити від дії звичайних комп'ютерних хуліганів. Підготувати і започаткувати кібератаку з допомогою Інтернету може досить широке коло осіб - військових і розвідувальних структур інших держав до партизанських формувань, злочинців, промислових конкурентів, хакерів чи навіть озлоблених людей. Відстежити джерело дуже складно.

Дистанційний характер впливу на комп'ютерні системи в різних регіонах світу. В оглядах порушень мережевої безпеки регулярно повідомляється про виявлені наслідки ефективних дистанційних впливів на комп'ютерні мережі різних країн. Так, навесні 2001 року було зафіксовано проникнення в комп'ютерну систему одного з каліфорнійських операторів, контролюючого підключення до електричних мереж в західній частині країни і керуючого розподілом навантаження на значній території штату. Напад почався 25 квітня, але було виявлено лише через 17 днів. Розслідування показало, що атака здійснювалось з території однієї з провінцій Китаю через американські веб-сервери, які розташовані в трьох містах США.

Масштабність можливих наслідків. Крім впливу формування суспільної думки, на позиції офіційних осіб, які беруть найважливіші рішення, використання глобальної мережі для деструктивних впливів можуть призвести спричиняє порушення нормальної роботи, чи тривалого виведення з ладу життєво важливих і систем окремими районами, країнами або регіонами. Френк Джонс, президент компанії «Кодекс систем», що займається розробкою програмної продукції інтересах військових і розвідувальних структур, вважає, що, якщо його посадити у кімнаті з 12 комп'ютерними фахівцями, він може завдати більше шкоди інфраструктурі противника, ніж бомбардувальник В-1 чи весь 7-й флот.

Комплексність подачі інформації та її сприйняття. На Інтернет-сторінках розміщується як текстова, і графічна інформація у найбільш зручному вигляді, та її обсяг може бути в багато разів більший, ніж в будь-якого друкованого видання, радіопередачі чи телевізійної програми. А використання сучасних мультимедійних технологій, дозволяють демонструвати документальні свідчення, фото- і відеоматеріали при спеціально підібраному супроводі (коментарі, музика), надає користувачам додатковий емоційний вплив.

Доступність інформації. За наявними даними, загальна кількість користувачів Інтернету у серпні 2002 року перевищила 500 млн. людина (приблизно 181 млн. - Сполучених Штатів та Канади, 155 млн. - у Європі, 144 млн. - в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, 25 млн. - в Латинській Америці, 5 млн. - на Близькому сході з'явилися й 4 млн. - у Африці). За лічені миті вони мають доступом до інформації, наявної в різних країнах, минаючи прикордонні, цензурні й інші бар'єри. При цьому будь-який користувач може розмістити власну інформацію (нерідко безкоштовно) на серверах, зареєстрованих у інших країнах, чи організувати розсилки повідомлень у світі. Такою можливістю, наприклад, скористалися оператори югославської радіостанції «В92» після застосування урядом перешкод для «глушіння» підготовлених ними програм, зробивши подальше радіопридушення безглуздим.

Деякі напрямки використання глобальної комп'ютерної мережі Інтернет у інтересах інформаційного протиборства розглядаються нижче.

Поширення спеціально підібраної інформації (дезінформації). Воно відбувається шляхом: розсилки електронних листів; організації новинних груп; створення сайтів для обміну думками; розміщення інформації на окремих сторінках чи електронних версіях періодичних видань та мережевого мовлення (трансляції передач радіо- і телестанцій).

Так було в ході конфлікту Косово комп'ютерна мережа Інтернет використовувалася для реалізації комплексу заходів інформаційно-пропагандистського і психологічного характеру. Югославською стороною широко застосовувалася розсилання електронних листів. Поштові скриньки більше 10 тис. користувачів, різних агентств новин та урядових чиновників (в основному в США) регулярно заповнювалися посланнями з описом результатів бомбардувань і ракетних ударів по цивільних об'єктах, число жертв серед мирного населення, а також страждань рядових громадян, змушуючи тим самим сумніватися у правильності офіційної пропаганди [3, 5].

Натомість, дії НАТО вперше супроводжувалися наймогутнішою інформаційною підтримкою Інтернету, разом з тим використовувалося безліч сайтів, які висвітлювали воєнну операцію. Більшість їх було створено безпосередньо американськими фахівцями з комп'ютерних технологій. Протягом лише перших двох тижнів операції у Косові американське інформаційне агентство CNN підготувало понад 34 статей, розміщених потім у світовій мережі. У середньому в кожній з них близько 20 разів зустрічалися слова «біженці», «етнічні чистки», «масових убивств». Про ретельну підготовку змісту публікацій свідчить те, що спеціальні групи, які безпосередньо працювали на CNN, було включено п'ять військовослужбовців 3-го батальйону підготовки й поширення матеріалів 4-ї групи психологічних операцій (Псо) ЗС США.

Під час військової кампанії у Іраку ЗС Сполучених Штатів також активно використовували глобальну мережу з метою інформаційно-психологічного дії на противника. Так було на початку січня 2003 року проведена широкомасштабна акція з допомогою електронної пошти. Розсилались послання арабською мовою іракським

генералам з закликами не виконувати накази З. Хусейна. З іншого боку, в електронних повідомленнях, складених американськими військовими психологами, містилися звернення до громадян Іраку допомогти запобігти використанню засобів масового ураження (ЗМУ). У електронних листах також лунав клич позначати місцезнаходження складів хімічного, біологічної зброї та створення ядерної зброї «світловими сигналами» [7].

Активно і цілеспрямовано використовують можливості Інтернету й чеченські сепаратисти для пропаганди своїх позицій, поширення дезінформації, збирання коштів на свій підтримку і нових найманців. Безліч сайтів, розміщених організаціями та приватними особами різними країнами, містять статті «прочеченської» спрямованості, фото- і відеоматеріали з відповідними коментарями, закликами, і навіть посилання повідомлення найбільших світових інформаційних агентств, у яких критикується політика Росії. Багато сайтів дублюються різними мовами.

Найпоширенішим напрямом використання глобальної мережі Інтернет у сфері вищезгаданого протидіювання є заміна інформаційного змісту сайтів, яка полягає в підміні сторінок чи його окремих елементів внаслідок зламування. Такі дії робляться переважно щодо залучення уваги до атакуючої сторони, своїх можливостей або є способом висловлювання певної політичної позиції. Крім прямої підміни сторінок широко використовується реєстрація в пошукових системах сайтів протилежного змісту за однаковими ключовими словами, і навіть перенапрямок (підміну) посилань в іншу адресу, що зумовлює відкриття спеціально підготовлених протилежною стороною сторінок.

Окремо слід виділити так звані семантичні атаки, які полягають у зламі сторінок, і наступному акуратному (не мають відчутних слідів зламування) розміщенні ними явно помилкової інформації. Подібним атакам, зазвичай, піддаються найчастіше відвідувані інформаційні сторінки, зміст яких користувач повністю довіряє. Ще однією напрямом використання Інтернету у сфері інформаційного протидіювання є виведення з ладу чи зниження ефективності функціонування структурних елементів мережі.

Маніпулювання особистістю, використання різних засобів і технологій інформаційно-психологічного тиску на людей стало досить звичним явищем у повсякденному житті, економічній конкуренції й політичну боротьбу. Інформаційно-психологічний вплив маніпулятивного характеру, що здійснюється в інтересах людини чи груп людей стосовно інших, є специфічною формою управління. Така форма управління, носить небезпечний характер у разі, якого здійснюється таємно, приносить односторонні вигоди його організаторам.

У Інтернет, як показують фахівці, можливо застосування технологій NLP і різної форми гіпнозу (виявляється, що за екран монітора людини, можна вводити на стан підвищену чутливість зовнішнього навчовання), вплив на підсвідомість з допомогою різноманітних технічних засобів і навіть елементарний обман, заснований на спотворенні інформації та необгрунтованих перебільшеннях [6].

Ці прийоми насправді діють і приносять результати, бо людина, перебуває у теренах глобальної мережі, частково занурюються у стан ілюзорної реальності.

Віртуальне, чи ілюзорна реальність (помилкова реальність, ірреальність), якщо звернутися до психологічному словника, є продукт зміненої свідомості, котрий з внутрішніми тілесними чуттєвими імпульсами, це нижча реальність чи, точніше, ірреальність. Вона збіднює особистість й у кінцевому підсумку, веде до її руйнації. Але це, в у крайньому випадку, а нашому випадку вона лише запровадить людину у потрібний стан зниженої критичності свідомості, тобто змусити його приймати все за чисту монету.

Людина, хоч як лякаюче звучить, є об'єктом інформаційно-психологічного впливу в мережі Інтернет, і який би досвід виявлення психологічних маніпуляцій людина не мала, усе ж таки неспроможна організувати і здійснювати повному обсязі зустрічний контрманіпулятивний вплив.

Це відбувається, передусім, оскільки канали засобів масової комунікації (зокрема та Інтернет) є одностороннім інструментом інформаційно-психологічного впливу їхніх

власників на споживачів інформації. Причому найчастіше цей вплив здійснюється всупереч волі адресата, наприклад, коли інформування виступає у ролі якогось фону на сторінках різних сайтів і пошукових систем, в якому людина у той чи інший час змушена перебувати. Щоб за цим каналом не поширювалося, людина неспроможна зупинити джерело інформаційно-психологічного впливу отже, змушена сприймати інформацію, у якому хитромудро вплетена фахівцями павутиння психологічних маніпуляцій. Найпростіший спосіб - це відключення від каналу (тобто вихід із мережі), та заодно відбувається відключення і від інформаційних потоків, без чого у світі найчастіше неможливо обходитися.

Хоча, у тому, аби в користувача не виникало відчуття одностороннього впливу і комплексу «байдужості адресата», до Інтернету широко практикуються психологічні прив'язки до інформаційного каналу, тобто способи, так званого, зворотнього зв'язку у різних формах: можливість висловити свою думку в форумі, вибір варіанта відповіді на поставлене запитання та інше. Однак такий зовнішній «камуфляж» часто є лише способом формування суспільної думки, а чи не його реальним відбитком, різновидом тієї самої маніпуляції, побудованої на виникненні у адресата впливу ілюзії участі у інформаційному процесі.

Нині відомо значна частина певних методів на підсвідомість людини. У цьому найчастіше у глобальній мережі зустрічаються: психологічна маніпуляція, реформування мислення, психологічне програмування і зомбування.

Психологічна маніпуляція - вид психологічного впливу, використовуюваного задля досягнення одностороннього виграшу у вигляді прихованого спонукання об'єкта маніпулювання до здійснення певних дій. Виходить, що став саме прихованим характером впливу психологічна маніпуляція і від інших видів психологічного вторгнення і примусу. Зазвичай, прихованню піддаються як мета, інтереси або наміри маніпулятора, але й сам собою факт переслідування їх іншим, крім декларованих, цілей.

Психологічне програмування - це свідоме насильницьке управління психікою і поведінкою, психологічний вплив задля досягнення одностороннього виграшу у вигляді прихованого спонукання іншої людини до здійснення певних дій (на користь маніпулятора) з допомогою насильницького чи, нібито, ненасильницького впровадження переконання чи техніки модифікації поведінки без поінформованого (усвідомленого) згоди чи з індукованого згоди людини, якого цю техніку застосовують.

Зомбування - форсована обробка підсвідомості людини, завдяки якому він втрачає спрямований контакт зі своїм минулим і програмується на беззастережне, притому неусвідомлюване підпорядкування наказам свого маніпулятора. Відомі «жорстке» і «м'яке» психопрограммирование. «Жорсткого» зомбі нерідко вдається визначити за манерою поведінки (відчуженість в очах, яка відповідає виражаємим за тими словами емоціям, млява інтонація голосу, неправильна мова, нездатність зосередитися, повільність реакції і провали у пам'яті, безглузда стереотипність поведінки). У той самий час «м'який» зомбі сутнісно нічим не відрізняється від інших людей.

Нині ж подумано, як часто не усвідомлюємо про мету перебування у сіті й опиняємося на цілком незнайомих сайтах, робимо непотрібні купівлі інтернет-магазинах, хоча був лише хотіли взнати прогноз погоди? Річ у тім, що через особливості людської свідомості, віртуальні ситуації сприймаються мозком як реальні, і відповідна реакція формується, як на реально перебіг передвиборних процесів.

Але це глобальні методи, і по суті з чистим зомбуванням в Інтернет навряд чи можна зустрітися, але всі ці маніпулятивні методики реалізуються за допомогою більш простих і поширених прийомів, особливо характерних для мережі, таких, як:

1. Оперативність. Оперативність з подачі повідомлень при висвітленні різних подій завжди вважалася й вважається гідністю функціонування ЗМІ. Але оперативність і швидка подача інформації може бути засобом спотворення її достовірності, призвести до посилення маніпулятивних можливостей інформаційної системи.

Джерело інформації, першим який повідомляє про значимі події, стає привабливішим для аудиторії, ніж інші. Це формування і закріплення переваги до цього джерела інформації у майбутнє, проте тими, хто менш оперативно. Отже, здавалося б технічне питання швидкості передачі повідомлення переростає в стратегічний під час проведення психологічних операцій. У зв'язку з цим глобальна мережа прагне не просто до оперативності, а до надоперативності.

2. Ефект присутності. Інший психологічний прийом, вживаний у Інтернет, і експлуатує надоперативність, - це створення «ефекту присутності». Прийом полягає в створенні ілюзії повсюдної наявності джерел інформації в конкретних користувачів.

Таке досягається з допомогою швидкої передачі навіть про незначних подіях, які у різних районах, запозиченням інформації в колег П. Лазаренка та конкурентів, використанням матеріалів з архівів, без відповідної вказівки, чи підміною подібним по зовнішнім виглядом матеріалом, користуючись недостатньою компетентністю аудиторії впливу (насправді це не найголовніший метод «приручення» людей до неї).

3. Осучаснення повідомленню видимості сенсаційності. Ефекту надоперативності супроводжує такий прийом, як надання повідомленню видимості сенсаційності, тобто незвичайності, неординарності того, що відбувається, причому навіть у тому випадку, коли це насправді немає.

4. Прогнозування подій. Оскільки людина неспроможна не тривожитися щодо майбутнього (хоча б неусвідомлено), серед прийомів завоювання довіри помітне його місце займає пророцтво подій, тобто повідомлення про ті події, що потенційно можуть статися, і цього сповіщають заздалегідь.

Релігійні секти лякають кінцем світу, а досвідчені маніпулятори повідомляють у тому, що знають наперед. Використовуючи цей прийом (іноді фахівці позначають його як «голос пророка») можна істотно підвищити рівень довіри до джерела інформації (бо як відомо, Інтернет не звинуватиш за відсутності різноманітних прогнозів попри всі випадки життя: від метеорологічних до астрологічних).

5. Уявний вибір. Суть даної техніки у тому, що користувачеві повідомляється кілька різних точок зору з певного питання, але так щоб непомітно представити у найвигіднішому освітленні. І тому зазвичай використовується ще кілька додаткових вербальних прийомів:

По-перше, включення до матеріалів про «двосторонні повідомлення», які містять аргументи за і ні проти певної позиції. «Двосторонні повідомлення» хіба, що випереджають аргументи об'єкта переконання і за вмілої їх критики сприяють створенню певного імунітету проти них.

По-друге, дозуються позитивні й негативні елементи. А, щоб позитивна оцінка виглядала більш правдоподібною, до описуваної точки зору потрібно додати децицію критики, а ефективність яка засуджує позиції збільшується у разі присутності елементів похвали.

По-третє, здійснюється добір фактів посилення чи ослаблення висловлювань. Висновки не входять у текст наведених повідомлень. Їх мають зробити, кому призначена інформація.

По-четверте, відбувається оперування порівняльними матеріалами посилення важливості, демонстрації тенденцій і масштабності подій, явищ.

Всі використовувані критичні зауваження, фактичні дані, порівняльні матеріали підбираються в такий спосіб, щоб необхідний юридичний висновок було чимало очевидним. Це не зовсім в повному обсязі прийоми, використовувані для Інтернету щодо створення потрібної реакції і побудови потрібної поведінки об'єкта маніпулювання.

Використання збройних сил для досягнення визначених цілей військовим шляхом – явище історичне. За всіх часів воно було зв'язано з війнами, військовими або збройними конфліктами і їх специфічним змістом – збройною боротьбою. Для досягнення поставлених політичних цілей у війні застосовувалися різні засоби – економічні, дипломатичні, збройні сили, психологічні й інші – і відповідні їм форми боротьби.

Військову силу застосовували здебільшого політики, коли вони допустили помилки й засоби не збройної боротьби вже не забезпечували бажаного результату. Багаторазово змінювалися методи збройної боротьби, їх зміст і значущість. Однак за всіх часів головною рушійною силою воєн була зброя. Таким чином, збройна боротьба і війна розглядалися як тотожне явище.

Сучасний етап науково–технічного розвитку, інформатизація всіх сторін громадського життя породили справжню революцію у військовій справі. Концепція тотальної війни, що збереглася в основі стратегічних настанов багатьох держав світу, історично себе вичерпала. Подальше широкомасштабне використання зброї проти армій і народів у сучасних війнах веде до глобальної катастрофи, загибелі цивілізації і навколишнього середовища. Є серйозні підстави думати, що світ вступає в смугу воєн нового покоління, спрямованих не стільки на безпосереднє знищення противника, скільки на досягнення політичних цілей війни без застосування масових армій. Таким чином, війну натеper варто розглядати як складне суспільно–політичне явище, що включає сукупність різних форм боротьби (політичної, економічної, збройної, інформаційної, психологічної й ін.), що ведуть між собою держави або коаліції держав. При цьому збройна боротьба перестала бути неодмінним атрибутом ведення війни. У всесвітній історії відомо чимало прикладів, коли війни існували, але збройна боротьба не велася. Ще в стародавні часи було з'ясовано, що будь–які цілі війни завжди досягаються простіше і з меншими затратами своїх сил, засобів і втрат, коли противник втрачає здатність до опору. Питання про здатність або нездатність до опору вирішується здебільшого в боротьбі на інформаційному полі. Але в більшості минулих воєн противники вели боротьбу із закритими інформаційними полями. І все–таки за всіх часів були війни, коли воля й бажання до опору в однієї зі сторін були втрачені ще до початку бойових дій. Як наслідок цього перемогу здобувала інша сторона за незначних бойових дій або ж зовсім без них. Але це були, так звані, дивні війни. Зазвичай, у них одній зі сторін удавалося зруйнувати або серйозно дезорганізувати інформаційне поле противника ще до початку збройної боротьби. У цьому випадку вирішальну роль відігравали інші форми ведення війни, зокрема й інформаційно–психологічні операції (ІПО). Ще приблизно 500 років до нашої ери китайський полководець Сунь–Цзи у своєму “Трактаті про військове мистецтво” писав: “У всякій війні, як правило, найкраща політика зводиться до захоплення держави цілісною: зруйнувати її значно легше. Взяти в полон армію противника краще, ніж її знищити... Одержати сотню перемог у сотні боїв – це ще не межа мистецтва. Скорити противника без бою – от вінець мистецтва.” [9]

Залежно від сукупності засобів, форм і методів, які використовують воюючі сторони для досягнення поставленої мети, розрізняють два способи ведення війни: летальний і не летальний. За летального способу ведення війни як одна з форм протиборства обов'язково наявна збройна боротьба, спрямована на фізичне знищення противника.. Надто важлива обставина, пов'язана з різними способами ведення війни, – обов'язкова наявність їх інформаційно–психологічної складової, котра неодмінно є обов'язковим атрибутом поряд з давно відомими формами боротьби. Варто зазначити, що ця складова наявна в політичній, дипломатичній, економічній і власне збройній боротьбі. Причому масштаби інформаційно–психологічного впливу у всіх складових формах боротьби зростають безупинно. Нова роль інформаційного поля й інформаційних засобів зумовила серію нетрадиційних воєн уже не як виняток. У сучасних умовах проведення інформаційно–психологічних операцій перед збройною боротьбою стало традиційним. Особливо “уважними” до збройної боротьби стали “цивілізовані” країни, що відпрацювали технології ведення нетрадиційних воєн. Вони застосовують збройну боротьбу лише за такого співвідношення сил, за якого не тільки ризик поразки цілком виключений, але й виключені великі втрати, тобто питання війни вирішуються на принципах ринкової ідеології: війна має бути прибутковою.

На відміну від інших форм ведення війни інформаційно–психологічна боротьба з різним ступенем інтенсивності ведеться постійно в мирний час, багаторазово підсилюється в загрозливий період і справляє прямий і безпосередній вплив майже на всю підготовку і

ведення бойових дій у воєнний час. Сьогодні без зайвих зусиль можливе як проникнення в інформаційні мережі будь-якої держави через традиційні канали (радіо, телебачення й інші) засоби масової інформації, так і використання з метою здійснення інформаційно-психологічного впливу на населення й особовий склад збройних сил зарубіжних держав глобальних комп'ютерних мереж, зокрема Інтернет. Таким чином, натеper інформаційно-психологічна боротьба стала найважливішим змістом війни, через застосування сил і засобів, виконання специфічних функцій і завдань інформаційно-психологічна війна набула самостійності і поряд з цим стала невід'ємним елементом повномасштабної війни.

Про те, що настає епоха інформаційних воєн, у яких політичні цілі досягаються не за допомогою прямого збройного втручання, а через застосування інших форм насильства, підлив могутності противника зсередини, свідчить "холодна війна". Саме в ній США здобули перемогу над СРСР без боїв і кровопролиття. Її підсумком став розвал світової системи соціалізму, розпад Організації Варшавського договору. Відбулися великомасштабні геополітичні зрушення, перегрупування сил, коаліцій і союзів, зміна політичних режимів, виникло близько 30 нових держав. За наслідками зміни вигляду світу "холодна війна" не тільки порівняннa з двома минулими світовими війнами, але і перевершує них [11].

Проведення психологічних операцій стає невід'ємною складовою частиною усіх воєнних дій. На стратегічному рівні їх планують здійснювати задовго до початку вторгнення. Вже в мирний час ставляться завдання забезпечити прихований контроль над інформаційними ресурсами противника, які складають основу державного і військового управління. Можливості руйнування державного управління зсередини до початку воєнних дій зросли завдяки широкому використанню засобів масової інформації, зокрема засобів масової інформації противника через його підкуп. Подібним чином можна внести розкол у суспільство, дестабілізувати внутрішньополітичне становище, послабити державні й економічні структури, активізувати діяльність опозиційних сил, посилити невдоволення населення, домогтися дискредитації і розвалу збройних сил, викликати недовіру народу до керівництва й у підсумку забезпечити досягнення політичних цілей агресії.

Прихована фаза інформаційної війни, як показує практика, може продовжуватися протягом тривалого часу: кілька тижнів, місяців і навіть років (у зоні Перської затоки – більш ніж 5 місяців, у Гренаді – 3 роки). У цей період підсилюється розвідувальна діяльність з метою визначення реального військово-економічного потенціалу держави противника, виявлення уразливих місць у системі державного й військового управління. Ці заходи разом з політичними і дипломатичними акціями спрямовуються на дискредитацію зовнішньої і внутрішньої політики ворожої держави, міжнародну ізоляцію, позбавлення союзників, установавання навколо неї політичної й економічної блокади. З початком воєнних дій інформаційно-психологічний вплив зростає, на повну силу починає працювати машина інформації і дезінформації, робляться спроби за допомогою внутрішньої опозиції вкрай загострити національно-етнічні, територіальні, економічні і релігійні протиріччя, розпалити вогнища збройних конфліктів. Переслідується мета створити постійно діючий фронт боротьби всередині ворожої країни, обставини політичного й економічного хаосу, некерованості, приреченості. Розрахунок робиться на те, що психіка людини найбільш уразлива, впливаючи на неї, можна особистий страх перетворити в масове боягузтво, сумніви – у недовіру, роздратування – у лють. Таким чином, розвал держави зсередини стає неминучим [12].

Судити про ефективність інформаційно-психологічного впливу можна на основі досвіду війни в зоні Перської затоки. За визначенням аналітиків, на початку 90-х років Ірак програв війну до початку бойових дій. У результаті дипломатичної активності і ретельного політичного забезпечення військової акції США удалося домогтися міжнародної ізоляції Іраку, зокрема й серед сусідніх арабських держав. Іракська армія підкорилася масованому інформаційно-психологічному впливові. Вона була приголомшена, осліплена, деморалізована. За даними Пентагона, в операції "Буря в пустелі" психогенні втрати іракців значно перевершили фізичні. Так, у ході 38-денної повітряної кампанії втрати іракців склали

в авіації 10, бронетехніці 18, артилерії 20%, у результаті ж інформаційно–психологічних операцій морально–психологічний стан особового складу знизився на 40 – 60 %.

Застосовані в ході локальних воєн і збройних конфліктів деякі зразки інформаційної зброї (різні засоби радіоелектронної боротьби, генератори надвисокої частоти, інформаційні віруси й “закладки”, програми–перевертні й ін.) виявилися досить ефективними. Великий інтерес у деяких країнах становить удосконалення технічних засобів ведення інформаційно–психологічних операцій, таких, наприклад, як голографічне зображення в атмосфері, голосові синтезатори, що дозволяють складати провокаційні повідомлення, передавати їх голосами лідерів різних держав і поширювати через електронні ЗМІ. Учені психологи вважають, що подібні засоби інформаційно–психологічного впливу на людину за десяти відсоткової ефективності здатні викликати панічний стан навіть у добре організованому колективі.

Один з найбільших парадоксів всесвітньої історії полягає в тому, що люди протягом тисячоліть витрачали свої кращі інтелектуальні здібності, значні матеріальні й фінансові засоби, свою мускульну силу на винахід і ефективне застосування зброї знищення собі подібних. Тим часом природа створила людину для творення і безмежного самовдосконалення.

Опинившись на війні в умовах загрози бути убитим, будь–яка людина, будь–які великі маси людей – армії і все населення країни в цілому – тією чи іншою мірою зазнають прояву інстинкту самозбереження як невідмінної умови продовження життя.

Сьогодні жодна держава не в змозі захистити себе, використовуючи тільки військово–технічні засоби. Гарантування безпеки дедалі більше стає комплексним завданням, що містить військові, політико–дипломатичні, економічні, інформаційні й інші аспекти, і реалізувати його можна лише правильним поєднанням усіх форм і способів боротьби, зокрема і вмілому застосуванні інформаційно–психологічних операцій.

Під інформаційно–психологічним впливом військовослужбовці противника можуть діяти щодо ослаблення бойової могутності збройних сил, цивільні особи здатні змінювати свої переконання і здійснювати вчинки, протилежні тим, що вони робили до цього.

У загрозований період і в ході війни за допомогою інформаційно–психологічних операцій здійснюється вплив на нейтральні країни і світову громадську думку з метою створення сприятливих умов для запобігання війні, збереження миру, а у випадку розв’язання бойових дій – для їх успішного ведення.

Забезпечуючи взаємодію із союзниками по коаліції, інформаційно–психологічні операції сприяють доведенню військової співпраці до повної перемоги над ворогом, перешкоджаючи тим соціальним силам, що схильні піти на змову із противником.

Добре організовані інформаційно–психологічні операції є важливим знаряддям запобігання війні, а у випадку її розв’язання – одним з елементів ведення. Вони здатні вплинути на морально–психологічний стан населення й особового складу військ противника, нейтральних і дружніх держав, хід і результат війни в цілому.

Таким чином, інформаційна культура являє собою уміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати для її одержання, обробки та передачі комп’ютерну інформаційну технологію, сучасні технічні засоби та методи. Вона безпосередньо впливає на розвиток усіх сфер життєдіяльності суспільства в цілому й кожної людини зокрема. Інформатизація життя перетворилась у безпосередню виробничу силу. У військовій сфері інформатизація виявляється через створення нових засобів ведення війни без летальних наслідків. Основним таким засобом є інформаційно–психологічні операції. Створення і розвиток інформаційно–психологічних операцій має власну історію, пов’язану зі становленням і розвитком людства .

Отже, Інтернет володіє умами людей, або, у всякому разі, намагається ними завладіти. Для цього існує маса способів, методик і навіть технологій, тому в даному випадку людина – всього лише об’єкт інформаційного маніпулятивного впливу. Це відбувається тому, що найголовнішою характеристикою маніпулятивного інформування є те, що, пропонуючи

користувачам винести своє власне судження, Інтернет створює лише ілюзію незалежності, об'єктивності, можливості вибору з різних точок зору і опори на думку аудиторії.

Однак, думка користувачів мережі, у яких виникає негативна реакція у відповідь на певну інформацію, не поширюється на всю аудиторію впливу. Масова інтернет-аудиторія територіально роз'єднана і люди, споживаючи інформацію, знаходяться якщо не в самоті, то, принаймні, в малих групах і мають можливість заперечити хіба, що один перед одним. Публічне вираження свого протесту щодо поточної інформації не реально, а саме вона стає постійно діючим інструментом маніпулятивного впливу на людей, які при сучасній системі інтернет-інформування, приречені на пасивність і існування лише як об'єкт впливу.

Але не все так погано, як може здатися. Саме знання даних методик психологічного впливу на рядового користувача глобальної комп'ютерної мережі дозволяє розгадати таємні інформаційні віруси, приховані технології і звернути на них увагу, а значить, протистояти їм хоча б частково. У наш час більш зручного та швидкого джерела інформації, ніж Інтернет просто не можна уявити. Тому відмовлятися від Інтернет через загрозу бути підданим психічному впливу все-таки не варто, потрібно лише мати на увазі те, що не все в мережі правдиво і незаперечно, і те, що практично жодна інформація не є повністю перевіреною.

Висновок. Таким чином, до рекомендацій щодо проведення інформаційних заходів в мережі інтернет в інтересах виконання завдань інформаційно-психологічних операцій слід ставитися трохи більш критично, ніж до інших джерел інформації, і іноді піддавати сумніву те, що нам так старанно намагаються вселити за допомогою величезного числа прихованих прийомів і технік впливу на нашу підсвідомість, бурхливим кольором розцвітають на просторах всесвітньої павутини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грачов Р., Мельник І. Маніпулювання особистістю. Організація, кошти та технології інформаційно-психологічного впливу. - М.:Астра-прес, 2005.
2. Єрмаков Ю.О. Маніпуляція особистістю: Сенс, прийоми, наслідки. - Єкатеринбург, 1995.
3. Зарайский Д.А. Управління чужим поведінкою. Технологія особистого психологічного впливу. - Дубно: видавничий центр "Фенікс", 1997.
4. Мешкова Т.А. Соціально-політичні аспекти глобальної інформатизації // Поліс. М., 2002. №6.
5. Смирнов А.І. Інформаційна глобалізація і Росія: виклики й можливості. М., 2005.
6. Шерковин Ю.О. Психологічні проблеми масових інформаційних процесів. - М.: Думка. 1973.
7. Шафрански Р. Теорія інформаційного зброї / Пер. У.Казеннова. - М., 2002.
8. Жарков Я.М. Методика та способи оцінки об'єкту інформаційно-психологічного впливу // Труди академії. - К.: НАОУ. - 2003. - №41.
9. Жарков Я.М. Інформаційно-психологічні операції як основна форма інформаційної боротьби // Труди академії. - К.: НАОУ. - 2003. - № 46.
10. Жарков Я.М. Проблеми та завдання в сфері інформаційно-психологічних операцій, як основної форми інформаційної боротьби // Матеріали наук.-практич. семінару „Інформаційна боротьба: проблеми та шляхи їх вирішення”. - К.: НАОУ. - 2006.
11. Онищук М.І., Жарков Я.М. Інформаційно-психологічне протистояння в сучасному світі: проблемно-історичний аналіз // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Сер. Військово-спеціальні науки. - 2007. - №14-15. - Вип. 15.
12. Петрик В.М., Жарков Я.М., Дзюба М.Т.. Небезпеки особистості в інформаційному просторі // Юридичний журнал. - 2007. - №2 (56).

Рецензент: к.т.н., доц. Пампуха І.В., Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**РЕКОМЕНДАЦИИ ОТНОСИТЕЛЬНО ПРОВЕДЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ
МЕРОПРИЯТИЙ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ В ИНТЕРЕСАХ ВЫПОЛНЕНИЯ ЗАДАЧ
ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЙ**

В статье рассмотрены некоторые рекомендации по проведению информационных мероприятий в сети интернет в интересах выполнения задач информационно-психологических операций где, информационная культура представляет собой умение целенаправленно работать с информацией и использовать для ее получения, обработки, сбережения и передачи, используя компьютерные технологии, современные технические средства и методы. Проведение информационных мероприятий в сети интернет непосредственно влияет на развитие всех сфер жизнедеятельности общества в целом и каждого человека в частности. Информатизация жизни превратилась в непосредственную производительную силу. Выполнение задач информационно-психологических операций проявляется через создание новых средств ведения войны без летальных последствий. Основным таким средством является информационно-психологические операции. Создание и развитие информационно-психологических операций имеет свою историю, связанную со становлением и развитием человечества.

Ключевые слова: интернет, современные технические средства, информационно-психологические операции.

A.Adaskov

**RECOMMENDATIONS FOR INFORMATION OF THE ACTIVITIES OF THE INTERNET
FOR INFORMATION TASKS AND PSYCHOLOGICAL OPERATIONS**

This paper discusses some recommendations for outreach activities on the Internet for the benefit of the tasks of information and psychological operations where information culture is the ability to specifically work with the information and use it for receiving, processing and transmission of computer information technology , modern facilities and methods. Conduct outreach activities on the Internet has a direct impact on the development of all spheres of society as a whole and each person in particular. Computerization life became a direct productive force. Tasks of information and psychological operations is revealed through the creation of new means of warfare is not fatal . The main tool is the following information and psychological operations . Creation and development of information and psychological operations has its own history connected with the formation and development of mankind.

Keywords : internet, modern technology , information and psychological.